

Handreiking

Intergenerationele overdracht

Onbewust onbekwaam

In deze fase weet je nog niet dat je iets niet weet, een neutrale fase. Het juiste moment om je bewust te worden van relevante kennis.

Intergenerationele overdracht is een bepalende factor in het welzijn en welbevinden van mensen. Het is van belang hier bewust van te zijn. Problematiek, maar ook juist positieve eigenschappen, kunnen wel drie generaties lang worden overgedragen. Een verslavingsgevoeligheid van opa kan dus van invloed zijn op de verslavingsgevoeligheid van de kleinkinderen.

Stel jezelf de volgende vragen:

- Waar loopt het gezien tegen aan? Wat geeft de cliënt aan als probleem?
- Welke problematieken spelen er binnen het systeem?
- Speelt of speelde deze problematiek ook bij de voorgaande twee generaties?
- Is er eerdere hulpverlening betrokken geweest (hulpverleningsgeschiedenis)?
- Wat zijn de draagkrachten en draaglasten van het systeem?
- Welke positieve strategieën of eigenschappen kan de cliënt en haar systeem beschrijven? Zijn deze ook in andere generaties zichtbaar?
- Wat zijn de talenten en wijsheden van dit gezin die worden doorgegeven?

Bewust onbekwaam

Je bent je bewust geworden van de weerslag van intergenerationele overdracht. In deze tweede fase start het leerproces en wordt je je bewust welke vaardigheden en kennis je nog mist om gericht te interveniëren. Door te oefenen in de praktijk kun je je verder bekwamen. Dit is vaak een ongemakkelijke fase.

Het is mogelijk om intergenerationele overdracht van problemen te doorbreken. Het is ook mogelijk om gezinnen bewust te maken van de mogelijkheden die het doorgeven van positieve intergenerationele overdracht kan hebben. Uit onderzoek blijkt dat jouw eigen persoonlijkheid en het geloof van jou, in de mogelijkheden van de cliënt en het systeem om daarin te kunnen veranderen, doorslaggevend zijn.

Verandering start met inzicht krijgen in bestaande patronen. De volgende interventies kunnen worden ingezet om bewustwording binnen een systeem te laten ontstaan:

- Schaalvragen voor de ouder(s):
 - Wat voor cijfer geef jij je eigen leven en wat is er voor nodig om een cijfer hoger te komen?
 - Wat denk jij dat jouw kind anders zou kunnen doen dan dat jij doet zodat jouw kind een cijfer hoger kan komen?
- Wondervraag voor ouder(s) en kind:
 - Als je morgen wakker wordt en alles is precies hoe jij wilt dat je leven is, hoe ziet dat er dan uit?
 - Hoe beleef je de situatie nu op een schaal van 0-10?
 - Wat maakt dat je dit cijfer geeft aan de huidige situatie?
 - Wat is er nodig, als je wil, om op een hoger cijfer uit te komen? Wat wil je daar zelf voor doen?
- Genogram
 - Een genogram is een middel om intergenerationele patronen inzichtelijk te maken. Een voorbeeld is hier te vinden. Het genogram wordt samen met de ouders opgesteld en vervolgens voor aanvullingen voorgelegd aan grootouders en kinderen.

Onbewust bekwaam

In deze vierde en laatste fase gaat aandacht naar en inzicht in intergenerationale overdracht vanzelf. Het is een vast onderdeel geworden binnen je werkzaamheden. Voor jou gaat dit automatisch en de weg is vrij om collega's en ketenpartners eveneens bewust en bekwaam te maken.

Door je manier van werken zijn gezinnen bewuster van aanwezige patronen geworden en hoe die zijn en worden doorgegeven binnen de familie. De beleving van de cliënt is positiever geworden en de professional bevestigt dat er verandering is opgetreden in het patroon.

Stel jezelf de volgende vragen om stil te staan bij je eigen handelen:

- Bij welke patronen is binnen het gezin bewustwording ontstaan over intergenerationale overdracht?
- Heeft bewustwording geleid tot veranderingen binnen de bestaande patronen?
- Welke invloed hebben de aangedragen interventies gehad op de beleving van de gezinnen van de patronen?
- In hoeverre is de beleving van de gezinnen positief beïnvloed?

Bewust bekwaam

In deze derde fase ben je bewust bekwaam en weet je steeds aandacht te geven aan intergenerationale overdracht binnen de situaties die je meemaakt in je werk en bij gezinnen.

Vanuit de bewustwording en het inzicht in intergenerationale overdracht kunnen specifieke interventies bestaande patronen verder herkennen en mogelijk doorbreken. Binnen de regio waar je werkt zijn vaak specifieke programma's en projecten die een relevante en bruikbare aanvulling bieden en kunnen worden ingezet. Voorwaardelijk is dat deze interventies systeemgericht zijn, een integrale aanpak kennen en/of maatjes of lotgenoten inzetten.

Enkele relevante interventies in de regio zijn:

- Maatjesprojecten
- Uitgebreide uitvraag door de Jeugd- en gezinscoach
- 5G-schema
- Inzet BOO-specialist (Basis Op Orde)
- Sportfonds of Cultuurfonds
- Petje af (voor kinderen)
- Elke Jongere Telt (voor jongeren)
- Big Brother Big Sister (mentorproject voor kinderen)
- JIM (mentorproject voor jongeren)
- Triple P
- Sociogram: netwerkcirkels
- Familienetwerkberaad (voor het gezin en sociaal netwerk)
- Eigen Kracht Conferentie (voor het gezin en sociaal netwerk)

Angela en Anna, twee meisjes van vier jaar oud. Ze wonen in dezelfde wijk, elk met hun broertje en beide ouders. Zelfde woonsituatie, maar andere levensomstandigheden. Angela geluk, Anna heeft pech. De ouders van Angela zijn beiden gezond, hebben positieve jeugdervaringen en beschikken over een stabiele persoonlijkheid. Er zijn geen geldzorgen, ze hebben leuk werk en een sterk sociaal netwerk. Binnen Anna's gezin is echter sprake van armoede. Financiële armoede doordat vader vanwege zijn alcoholverslaving nauwelijks werkt, sociale armoede en weinig sociale contacten doordat moeder losse handjes heeft. Scheldpartijen en de vele ruzies in huis zorgen dat regelmatig spullen, waaronder speelgoed, kapot gaan en zo steeds minder in huis bruikbaar is.

Angela en Anna kunnen zelf niets doen aan hun start en thuissituatie. ACE-onderzoek (onderzoek naar negatieve ervaringen in de kindertijd) laat zien dat hoe en waar je opgroeit veel zegt over de kansen in het leven van beide meisjes. Zo heeft Angela een zeven keer grotere kans op het krijgen van een alcoholverslaving, loopt ze 33% meer risico om slachtoffer te worden van fysiek geweld en seksueel misbruik en heeft ze 50% meer kans op gedrags- en leerproblemen. Daarnaast is er 66% meer risico op het ontwikkelen van een depressie met 50% meer kans op suïcidepogingen. Angela daarentegen loopt gemiddeld 5 tot 12% risico op bovenstaande problemen. Twee meisjes met 'dezelfde' wiegjes krijgen toch heel andere kansen in het leven.

Sociaal professionals signaleren regelmatig dat bepaalde problematiek zich generatie op generatie herhaalt. Dit is niet alleen een probleem dat op individueel niveau speelt; ook in breder maatschappelijk opzicht is dat het geval. Hoe voorkomen we dat in het sociaal werk steeds bij hetzelfde woonadres wordt aangebeld voor dezelfde problematiek? Kunnen professionals een patroon bespreekbaar maken dan wel doorbreken dat diep geworteld in generaties doorleeft? Deze en meer vragen vormde de aanleiding om als Werkplaats tussen eind 2017 en eind 2019 samen met wijkteams in Rotterdam, Schiedam en Vlaardingen te werken aan interventies voor het doorbreken van intergenerationale problematiek en het stimuleren van positieve intergenerationale overdracht.

Er is sprake van intergenerationale problematiek als overdracht van problemen in minimaal drie generaties plaatsvindt. Denk hierbij aan mishandeling, armoede, verslaving en criminaliteit. Verschillende factoren (sociaal, biologisch en psychologisch) bepalen of en in welke mate deze problemen worden 'doorgegeven' aan volgende generaties.

Om van waarde te zijn als sociaal professional is het van belang om een stabiele vertrouwensband op te kunnen bouwen met de client en het systeem, interventies doelgericht in te zetten en opgedane inzichten en ervaringen te delen om hier van te leren. Hiernaast is lef en wilskracht nodig om als professional je discretionaire ruimte te gebruiken en soms af te wijken van de richtinggevende kaders. En wanneer de focus ligt op wat goed gaat, komen nieuwe oplossingsrichtingen in beeld: laten we vooral leren van intergenerationale successen.

Deze handreiking biedt sociaal professionals praktische handvatten in de eerste gesprekken met de cliënt en het systeem. Deze handreiking gebruikt de leercirkel van Maslow om verschillende stappen te doorlopen, zicht te krijgen op specifieke interventies en zich van onbewust bekwaam naar bewust bekwaam te ontwikkelen.

werkplaats sociaal domein zhz.nl
info@werkplaats sociaal domein zhz.nl
@SocDomeinZHZ